

K E L T A I N E N K I R J A S T O

NOBEL
2015

SVETLANA ALEKSIJEVIČ

Tšernobylista
nousee rukous

K E L T A I N E N K I R J A S T O

SVETLANA ALEKSIJEVIČ

Tšernobylista
nousee rukous

Tulevaisuuden kronikka

Suomentanut

MARJA-LEENA JAAKKOLA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Venäjänkielinen alkuteos *Tšernobylskaja molitva.*

Hronika buduščego ilmestyi 1997.

Copyright © 2013 Svetlana Aleksijevitš

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Tammi 2015

Painettu EU:ssa

ISBN 978-951-31-8951-8

Me olemme ilmaa, emme maata...

M. MAMARDAŠVILI

Historiallinen katsaus

”Valko-Venäjä... Maailmalle me olemme *terra incognita*, tuntematon ja tietymätön maa. Maamme nimi englanniksi tarkoittaa valkoista läikkää Venäjällä. Tšernobylin tietävät kaikki, mutta se yhdistetään Ukrainaan ja Venäjään. Meidän on siis kerrottava itsestämme...”

Narodnaja gazeta 27.4.1996

”Huhtikuun 26. päivänä vuonna 1986 kello 01.23.58 tuhosi sarja räjähdyksiä lähellä Valko-Venäjän rajaa sijaitsevan Tšernobylin ydinvoimalan neljännen reaktorin ja sen suojarakennuksen. Tšernobylin katastrofista tuli 1900-luvun suurin teknologinen onnettomuus.

Pienelle, vain kymmenen miljoonan asukkaan Valko-Venäjälle se merkitsi maanlaajuista onnettomuutta, vaikka Valko-Venäjällä itsellään ei ole yhtään ydinvoimalaa. Toisen maailmansodan aikana saksalaiset hävittivät 619 valkovenäläistä kylää asukkaineen. Tšernobylin onnettomuudessa maa menetti 485 kylää tai taajamaa, joista 70 on haudattu maahan ikuisiksi ajoiksi. Kun sodassa menehtyi joka neljäs valkovenäläinen, niin nykyään joka viides valkovenäläinen asuu saastuneella alueella. Toisin sanoen 2,1

miljoonaa ihmistä, joista 700 000 on lapsia. Yleisin kuolinsyy on säteily sairaudet. Onnettomuudesta pahiten kärsineissä Gomelin ja Mogiljovin oblastiessa kuolleisuus on 20 prosenttia suurempi kuin syntyvyys.

Onnettomuuden seurauksena ilmakehään levisi 50 miljoonaa curieta radioaktiivisia nuklideja, ja tästä määrästä 70 prosenttia laskeutui Valko-Venäjälle. Sellaiset radioaktiiviset nuklidilaskeumat, joiden cesium-137-pitoisuus ylitti 1 curien neliökilometriä koti, saastuttivat 23 prosenttia maan pinta-alasta. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Ukrainan pinta-alasta saastui 4,8 prosenttia ja Venäjän pinta-alasta 0,5 prosenttia. Saastuneita viljelymaita, joiden cesium-137-pitoisuus ylittää 1 curien neliökilometriä kohti, on yli 1,8 miljoonaa hehtaaria, ja vastaavasti viljelymaita, joiden strontium-90-pitoisuus ylittää 0,3 curieta neliökilometriä kohti, on 0,5 miljoonaa hehtaaria. Noin 264 000 hehtaaria ei enää sovellu viljelemiseen. Valko-Venäjä on metsien maa, mutta 26 prosenttia metsistä sekä yli puolet Pripjatin, Dneprin ja Sožin jokivarsiniityistä kuuluu saastuneeseen, radioaktiiviseen vyöhykkeeseen...

Pienten säteilyannosten jatkuva vaikutus saa aikaan, että syöpäsairaiden, henkisesti jälkeenjääneiden, hermostollisesti ja psyykkisesti sairaiden sekä perinnöllisten poikkeamien määrä Valko-Venäjällä kasvaa vuosi vuodelta..."

Tšernobyl, Belaruskaja entsiklopedija,

1996, sivut 7, 24, 49, 101, 149

"Havaintotulokset kertoivat, että huhtikuun 29. päivänä 1986 taustasäteily oli noussut hälyttävästi Puolassa, Saksassa, Itävallassa ja Romaniassa, 30. päivänä Sveitsissä ja Pohjois-Italiassa, 1. ja 2. päivänä toukokuuta Ranskassa,

Belgiassa, Alankomaissa, Isossa-Britanniassa ja Pohjois-Kreikassa ja 3. toukokuuta Israelissa, Kuwaitissa ja Turkissa...

Korkealle nousseet kaasumaiset ja muut ilmaa kevyemmät aineet levisivät nopeasti yli koko maapallon: 2. toukokuuta niitä rekisteröitiin Japanissa, 4. päivänä Kiinassa, 5:ntenä Intiassa ja 5. ja 6. toukokuuta Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Ei kestänyt viikkoakaan, kun Tšernobylistä oli tullut maailmanlaajuinen ongelma..."

Tšernobylin katastrofin seuraukset Valko-Venäjällä.

Minsk. Radioekologian korkein kansainvälinen

Saharov-kollegio. 1992, s. 82

"Nelosreaktori, joka on nimetty 'Turvakohteeksi', pitää edelleen teräsbetoniin ja lyijyyn valetuissa sisuksissaan noin 200 tonnia ydinpolttoainetta. Se on osaksi sekoittunut grafiittiin ja betoniin. Kukaan ei tiedä, missä tilassa polttoaine on nykyään.

Sarkofagi rakennettiin kiireessä. Se on ainutlaatuisen rakennelma, ja pietarilaiset rakennusinsinöörit voivat syystä olla siitä ylpeitä. Sen oli määrä palvella 30 vuotta. Se asennettiin kuitenkin 'etätyönä': betonilaatat koottiin helikopterien ja robottien avulla, minkä takia siinä on rakoja. Eräiden tietojen mukaan rakojen ja halkeamien yhteispinta-ala on nykyään yli 200 neliometriä ja niistä purkautuu jatkuvasti radioaktiivisia kaasuja... Pohjoistuulella etelään leviää tuhkaa, joka sisältää uraania, plutoniumia ja cesiumia. Eikä siinä kyllin: aurinkoisena päivänä, kun reaktorisalista on valot sammutettu, siellä näkyy ylhäältä laskeutuvia valopylväitä. Mitä se sellainen on? Myös sade pääsee sisään. Ja jos polttoainetta sisältäviin massoihin

pääsee kosteutta, seurauksena voi olla ketjureaktio...

Sarkofagi on vainaja joka hengittää. Se henkii kuolemaa. Kuinka kauan se vielä kestää? Tähänkään kysymykseen ei kukaan pysty vastaamaan, koska monien ongelmakohtien ja rakenteiden lujutta ei vielääkään päästä selvittämään. Kaikki kuitenkin ymmärtävät, että ”Turvakohteen romahtaminen johtaisi seurauksiin, jotka olisivat jopa vuoden 1986 katastrofia kauheammat...”

Ogonjok, nro 17, huhtikuu 1996

”Ennen Tšernobyliä... sataatuhatta Valko-Venäjän asukasta kohti 82:lla oli syöpäsairauksia. Tänä päivänä tilastot kertovat, että sataatuhatta kohti on kuusituhatta sairastunutta. Määrä on kasvanut melkein 74-kertaiseksi.

Kymmenen viime vuoden aikana kuolleisuus on kasvanut 23,5 prosenttia. Vanhuuteen kuolee yksi 14:stä; suurin osa kuolevista on työikäisiä, 46–50-vuotiaita. Pahimmin saastuneissa oblasteissa on lääkärintarkastuksissa todettu, että seitsemän kymmenestä on sairaita. Maaseudulla kulkiessa hämmästyy laajalle levinneitä hautausmaita...”

”Toistaiseksi läheskään kaikki luvut eivät ole tiedossa... Niitä pidetään edelleenkin salassa, koska ne ovat niin hirveitä. Neuvostoliitto lähetti katastrofin tapahtumapaikalle 800 000 varusmiestä ja palvelukseen kutsuttua raivaajaa, joiden keski-ikä oli 33 vuotta. Ja vasta koulunsa päättäneitä poikia kutsuttiin armeijaan...”

Pelkästään Valko-Venäjällä luetteloihin merkittiin 115 493 raivaajaa. Terveysministeriön antamien tietojen mukaan vuosina 1990–2003 kuoli 8 553 raivaajaa. Kaksi päivässä...”

”Tarina alkoi näin...

Vuosi 1986... Neuvostoliiton ja ulkomaiden lehtien etusivuilla nähtiin selostuksia oikeudenkäynnistä, jossa syytettyinä olivat Tšernobylin katastrofiin syyllistyneet...

Ja nyt... Kuvitelkaapa tyhjä viisikerroksinen talo. Talo jossa ei ole asukkaita, vain esineitä, huonekaluja ja vaatteita, joita kukaan ei enää koskaan voi käyttää. Se talo on Tšernobyliissa... Mutta juuri sellaisessa kuolleen kaupungin talossa pitivät suppean lehdistötilaisuuden ne, joiden oli määrä jakaa oikeutta ydinonnettomuuteen syyllisille. Kaikkein korkeimmalla taholla, Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomiteassa, oli päätetty, että asia on tutkittava rikospaikalla. Juuri Tšernobyliissa. Oikeudenkäynti pidettiin paikallisessa kulttuuritalossa. Syytettyjen penkillä istui kuusi miestä: ydinvoimalan johtaja Viktor Brjuhanov, pääinsinööri Nikolai Fomin, varapääinsinööri Anatoli Djatlov, vuoropäällikkö Boris Rogožkin, reaktoriosaston johtaja Aleksandr Kovalenko ja Neuvostoliiton valtiollisen ydinenergian valvontatoimiston tarkastaja Juri Lauškin.

Katsomo oli tyhjä. Siellä istui vain journalisteja. Kaupungissa ei enää asunut ketään, se oli ’suljettu’, julistettu ’tiukan säteilyvalvonnan vyöhykkeeksi’. Ettei sitä vain olisi juuri sen tähden valittu oikeudenkäyntipaikaksi? Mitä vähemmän todistajia, sitä vähemmän kohua. Ei ollut tv-kuvaajia eikä ulkomaisia lehtimiehiä. Kaikki olisivat tietysti halunneet nähdä syytettyjen penkillä kymmeniä vastuunalaisia virkamiehiä, myös moskovalaisia. Myös uuden ajan tieteen olisi kuulunut kantaa vastuunsa asiasta. Mutta tyydyttiin ’vaihdemiehiin’.

Tuomio... Viktor Brjuhanov, Nikolai Fomin ja Anatoli Djatlov saivat kymmenen vuotta. Toisten rangaistus-

ajat olivat lyhyemmät. Aikanaan Anatoli Djatlov ja Juri Lauškin kuolivat voimakkaan radioaktiivisen säteilyn seurauksiin. Päänsinööri Nikolai Fomin menetti järkensä... Mutta voimalan johtaja Viktor Brjuhanov istui rangaistus-aikansa alusta loppuun, kaikki kymmenen vuotta. Hänen vapautuessaan vastassa olivat omaiset ja muutama journalisti. Tapahtuma jäi vaille huomiota.

Entinen johtaja asuu Kioassa, työskentelee tavallisena virkailijana eräässä firmassa...

Näin päättyi tarina..."

"...Lähiaikoina Ukraina ryhtyy suurisuuntaiseen rakennustyöhön. Sen sarkofagin ylle, jolla peitettiin vuonna 1986 tuhoutunut Tšernobylin ydinvoimalan nelosreaktori, nousee uusi suojus nimeltä 'Kaari'. Tähän projektiin osoittaa 28 lahjoittajamaata lähiaikoina alustavat sijoituksensa – yli 768 miljoonaa dollaria. Uuden suojuksen on määrä pysyä pystyssä ei kolmekymmentä vaan sata vuotta. Ja se on suunniteltu edellistä paljon mahtavammaksi, sillä sen on oltava kyllin laaja, jotta siellä voidaan suorittaa jätteiden uudelleenhautaamistöitä. Massiiviset perustukset ovat tarpeen: betonipaaluista ja -laatoista on koottava keinotekoinen peruskallio. Sitten on pystytettävä säiliö, johon ruvetaan siirtämään radioaktiivisia jätteitä vanhan sarkofagin alta. Uusi suojus valmistetaan korkealaatuisesta teräksestä, joka ei läpäise gammasäteilyä. Pelkästään metallia tarvitaan 18 000 tonnia..."

'Kaaresta' tulee ihmiskunnan historiassa ennennäkemätön rakennelma. Jo sen mittasuhteet hämmästyttävät: sen kaksinkertainen vaippa kohoaa 150 metrin korkeuteen. Ja esteettinen vaikutelma vetää vertoja Eiffel-tornille..."

Valko-Venäjän nettilehtien aineistosta vuosilta 2002–05

Yksinäinen ihmisääni

”Kummasta kertoisin... Kuolemasta vai rakkaudesta? Vai ovatko ne sama asia... Kummasta?”

Olimme vasta menneet naimisiin. Kuljimme vielä kaupungilla käsi kädessä, sillä tavoin kävimme kaupassakin... Olimme aina yhdessä. Sanoin hänelle ’rakastan sinua’, mutta silloin en vielä tiennyt, kuinka paljon häntä rakastin... En osannut kuvitella... Asuimme palokunnan asuntolassa, hän oli palomies. Toisessa kerroksessa. Meitä oli siellä kolme nuorta perhettä, keittiö oli yhteinen. Alhaalla, pohjakerroksessa, olivat autot. Punaiset paloautot. Siellä oli palolaitos, hänen työpaikkansa. Tiesin aina, missä hän oli ja mitä hän teki. Kerran heräsin keskellä yötä meluun. Huutoihin. Menin ikkunaan katsomaan, mitä siellä tapahtuu. Hän näki minut ja huusi: ’Sulje ikkuna ja mene nukkumaan! Voimalassa palaa. Tulen kohta takaisin!’

Itse räjähdystä en nähnyt. Vain liekit. Tuntui kuin kaikki olisi hohtanut samaa valoa... Koko taivas... Liekit nousivat korkealle. Ja oli nokea. Hirvittävä kuumuus. Eikä häntä näkynyt eikä kuulunut. Noki tuli palavasta bitumista. Voimalan katto oli valettu bitumista. Hän kertoi myöhemmin, että he tarpoivat siinä kuin täit tervassa, tukahdutti-

vat liekkejä. Hän painui vuoroin matalaksi, vuoroin kohot-
tautui. He potkivat kuumaa grafiittia jaloillaan alas... He
olivat lähteneet liikkeelle ilman suojavaatteita, tavallisissa
paidoissa. Kukaan ei ollut varoittanut heitä, heidät oli hä-
lytetty sammuttamaan tavallista tulipaloa...

Meni neljä tuntia... viisi... kuusi... Olimme aikoneet
lähteä kuudelta hänen vanhempiansa luo maalle istutta-
maan perunoita. Pripjatin kaupungista Sperižjen kylään,
jossa hänen vanhempansa asuivat, on neljäkymmentä kilo-
metriä. Kylväminen ja kyntäminen... olivat hänen mielu-
impia töitään... Hänen äitinsä kertoi usein, miten he isän
kanssa eivät olisi halunneet päästää häntä kaupunkiin, ra-
kensivat uuden talonkin. Sitten hän joutui armeijaan. Hän
palveli Moskovassa, palojoukoissa, ja sieltä päästyä: palo-
mieheksi! Mikään muu ei kelvannut. (*Vaikenee.*)

Aina välillä luulen kuulevani hänen äänensä... Ilmielä-
vänä... Valokuvatkaan eivät tee minuun niin voimakasta
vaikutusta kuin hänen äänensä... Mutta hän ei ikinä kutsu
minua... Päinvastoin minä kutsun häntä usein, unessa...

Seitsemän tuntia... Seitsemältä sain kuulla, että hänet oli
viety sairaalaan. Syöksyin sinne, mutta miliisi oli jo saarta-
nut sairaalan eikä ketään päästetty sisälle. Vain ambulans-
sit laskettiin läpi. Miliisit huusivat: 'Ambulanssit säteile-
vät, älkää tulko lähemmäksi!' Sinne ryntäsi muitakin nai-
sia, joiden miehet olivat olleet sammuttamassa tulipaloa.
Syöksyin etsimään tuttua lääkäriä. Kun hän nousi ambu-
lanssista, tarrasin hänen valkoiseen takkiinsa:

– Päästä minut sisään!

– En voi! Hän on kurjassa kunnossa. Niin kuin kaikki
muutkin.

En päästänyt irti:

– Haluan vain nähdä hänet!

– No olkoon, hän taipui, – mutta mennään nopeasti! Saat aikaa varttitunnin, korkeintaan parikymmentä minuuttia.

Näin hänet... Koko ruumis oli pöhötynyt ja turvonnut... Silmiä ei näkynyt juuri ollenkaan...

– Tarvitaan maitoa, paljon maitoa, sanoi lääkärituttavani. – Jokaisen täytyy juoda ainakin kolme litraa.

– Mutta ei mieheni juo maitoa.

– Nyt juo.

Ei kestänyt kauan, kun moni sairaalan lääkäri, hoitaja ja varsinkin apuhoitaja sairastui... Ja kuoli... Mutta vielä silloin ei kukaan tiennyt mitään...

Kymmeneltä aamulla kuoli Šišenok, koneenkäyttäjää... Hän kuoli ensimmäisenä. Jo ensimmäisenä päivänä... Kuulimme, että toinen oli jäänyt raunioiden alle, Valera Hodemtsuk. Häntä ei edes kaivettu esiin. Hänet on vallettu betoniin. Emme aavistaneet vielä silloin, että he ovat ensimmäisiä...

Kysyin mieheltäni:

– Vasenka, mitä minä teen?

– Matkusta pois! Lähde täältä! Sinä saat lapsen!

Olin raskaana. Mutta miten pystyisin jättämään mieheni? Hän rukoili:

– Lähde pois! Pelasta lapsi!

– Ensin täytyy hakea maitoa, sitten vasta tehdään päätös.

Sisään syöksyi Tanja Kibenok, ystävättäreni. Hänen miehensä makasi samassa huoneessa. Hän oli tullut isänsä kanssa, jolla oli auto. Nousimme autoon ja ajoimme lähimpään kylään ostamaan maitoa. Sinne oli kolme kilometriä... Ostimme monta kolmen litran maitopurkkia... Yhteensä

kuusi, jotta niistä riittäisi kaikille... Mutta maidosta kaikki saivat hirvittäviä oksennuskohtauksia... He menettivät tajuntansa ja heidät oli pantava tiputukseen. Jostakin syystä lääkärit väittivät, että syynä oli kaasumyrkytys, kukaan ei puhunut säteilystä. Kaupunki täyttyi sotilaskalustosta ja kaikki tieyhteydet katkaistiin... Junat lakkasivat kulkemasta... Kaikki kalliolla oli sotilaita. Katuja pestiin jollakin valkealla jauheella... Hermoilin, koska en tiennyt, miten pääsisin taas seuraavana päivänä maalaiskylään ostamaan tuoretta maitoa. Kukaan ei puhunut säteilystä... Vain sotilashenkilöt kulkivat hengityssuojaimet kasvoilla... Kaupunkilaiset kantoivat leipää kauppoista, makeisia avoimissa tötteröissä... Leivoksia myytiin paljaaltaan kadunvarsien kojuissa... Elämä jatkui entisellään. Katuja vain pestiin jollain jauheella...

Illalla meitä ei päästetty sisälle sairaalaan... Sen ympärillä oli väkeä mustanaan... Kun seisoin hänen ikkunansa alla, hän näki minut ja huusi lasin takaa jotakin. Jotakin epätoivoista! Joku väkijoukosta erotti sanat: heidät siirretään yöllä Moskovaan. Miesten vaimot lyöttäytyivät yhteen. Päätettiin lähteä miesten mukaan.

– Päästäkää meidät miestemme luo! Teillä ei ole oikeutta estää meitä!

Naiset tappelivat, kynsivät toisiaan. Sotilaat – heitä oli jo kaksinkertaisessa ketjussa – tönivät meitä kauemmas. Silloin ovesta tuli lääkäri ja vahvisti, että miehet viedään lentokoneella Moskovaan, mutta meidän pitäisi hakea heille puhtaita vaatteita, koska työvaatteet olivat palaneet rikki. Bussit eivät enää kulkeneet, joten me juoksimme kaupungin halki. Kun palasimme vaatekassit mukanaamme, lentokone oli jo lähtenyt... Meitä petettiin tarkoituksella... Jottemme itkisi ja huutaisi...

On yö... Yhteen suuntaan katua ajaa busseja, satoja busseja, sillä kaupunkia valmistellaan jo evakuointiin, toiseen paloautoja. Niitä tuli joka puolelta. Koko katu oli valkoisen vaahdon peitossa... Ja me kuljimme siinä... Itkien ja kiroillen...

Kuulimme radiosta, että kaupunki evakuoitaisiin kolmen tai ehkä viiden päivän ajaksi. Ottakaa mukaan lämmintä vaatetta ja verryttelypuvut, sillä joudutte asumaan metsässä. Teltassa. Ihmiset suorastaan ilahtuivat: päästään luontoon! Juhlitaan vappua luonnon helmassa! Miten erikoista! Evääksi tehtiin saslikkeja ja ostettiin viiniä... Mukaan otettiin kitaroita ja nauhureita... Vietettäisiin hauskaa kevätjuhlaa! Vain palomiesten vaimot itkivät.

En muista siitä matkasta mitään... Tuntui että havahduin vasta kun näin hänen äitinsä.

– Äiti, Vasja on Moskovassa! Ne veivät Vasjan Moskovaan erikoiskoneella!

Me istuimme perunat ja kaalit kasvimaahan. Viikkoa myöhemmin kylä evakuoitiin. Kuka saattoi aavistaa? Kuka silloin saattoi aavistaa yhtään mitään? Illalla aloin oksentaa. Olin kuudennella kuukaudella. Voin niin huonosti että... Yöllä näin unta, että hän kutsui minua, niin kauan kuin hän eli, hän kutsui minua jatkuvasti unessa: 'Ljusja! Ljusenka!' Mutta kun hän oli kuollut, hän ei enää kutsunut... Ei kertaakaan... (*Itkee.*) Seuraavana aamuna heräsin ajatukseen, että lähdän Moskovaan yksin... 'Tuossa tilassa?' itki äiti. Isäkin lähti mukaan. 'Hän saa viedä sinut perille.' Hän nosti pankista kaiken mitä heillä oli säästössä. Kaiken.

Matkasta en muista mitään... Sekin matka on hävinnyt muistista... Moskovassa kysyimme ensimmäiseltä vastaan tulevalta miliisiltä, mihin sairaalaan on tuotu Tšernobylin

palomiehet, ja hän kertoi sen. Minä ihmettelin, sillä meitä oli peloteltu: se on valtiosalaisuus, huippusalaista.

Sairaala numero kuusi, joka sijaitsee Štšukinskajalla...

Tuohon radiologiseen erikoissairaalaan ei päässyt sisään ilman kulkulupaa. Lahjoin naispuolisen vahtimestarin, ja hän sanoi: 'No mene!' Hän ilmoitti kerroksen. Toistakin työntekijää minun oli pyydettävä ja rukoiltava... Ja niin sitten istuin radiologisen osaston johtajan Angelina Vasiljevna Guskovan työhuoneessa. Silloin en vielä tiennyt hänen nimeään, eikä se olisi jäänyt mieleenkään... Tiesin vain, että minun oli päästävä mieheni luo... Löydettävä hänet...

Hän kysyi ensimmäiseksi:

– Voi kulta pieni! Tyttökulta! Onko teillä lapsia?

Miten olisin voinut tunnustaa?! Tajusin heti, että raskaus on salattava. Muuten hän ei päästä! Hyvä että olen laiha, se ei näkynyt minusta.

– On, vastaan.

– Kuinka monta?

Ajattelin, että minun täytyy vastata 'kaksi'. Jos vastaan 'yksi', hän ei silloinkaan päästä minua sisään.

– Poika ja tyttö.

– Jos teillä on jo kaksi lasta, ette saa hankkia enempää. Kuuntele nyt tarkkaan: keskushermosto on vaurioitunut ja luuydin on kokonaan tuhoutunut...

'Ahaa, hänestä tulee vähän hermostunut...' , ajattelin mielessäni.

– Kuule vielä: jos rupeat itkemään, lähetän sinut heti takaisin kotiin. Syleileminen ja suuteleminen on kielletty. Lähelle et saa mennä. Saatte puoli tuntia.

Tiesin, etten lähde sieltä enää ilman häntä. Jos lähden, niin yhdessä hänen kanssaan. Vannoin sen!

Astuin sisään... Miehet istuivat sängyillä pelaamassa korttia ja heillä oli hauskaa.

– Vasja! hänelle huudettiin.

– Voi pojat, mikä tyttö! Löysi minut täältäkin!

Hän näytti niin huvittavalta numeron 48 pyjamassa, kun hänen oma kokonsa on 52. Hihat ja lahkeet olivat liian lyhyet. Mutta kasvojen turvotus oli laskenut... Heille oli annettu suoneen jotakin...

– Miksi sinä hävisit niin yhtäkkiä? kysyin.

Hän olisi halunnut sulkea minut syliinsä.

– Istu vain paikoillasi, esteli lääkäri. – Tässä ei auta hailla.

Onnistuimme jotenkin kääntämään tilanteen leikiksi. Miehet kerääntyivät ympärille, heitä tuli juosten muis-takin huoneista. Kaikki meikäläiset, kaikki pripjatilaiset. Heitä oli tuotu lentokoneella yhteensä kaksikymmentäkahdeksan. Mitenkä siellä kotona? Mitä sinne kuuluu? Vastasin, että evakuointi on aloitettu, että koko kaupunki evakuoidaan kolmeksi tai viideksi päiväksi. Miehet eivät sanoneet mitään, mutta siellä oli kaksi naistakin, toinen oli onnettomuusyönä päivystänyt sairaalan vastaanotossa, ja hän puhkesi itkuun:

– Hyvä luoja! Lapseni ovat siellä! Miten heille käy?

Halusin olla edes hetken kahdestaan mieheni kanssa. Muut aavistivat sen ja keksivät kuka minkin tekosyyn mennä käytävään. Kun he olivat menneet, halusin ja suute-lin häntä, mutta hän vetäytyi pois:

– Älä tule lähelle. Hae tuoli.

– Äsh, mitä turhia! tuhahdin ja heilautin kättä. – Näitkö missä räjähti? Miltä se näytti? Tehän menitte sinne ensimmäisinä...

– Se oli varmaan sabotaasia. Joku teki sen tahallaan. Kaikki kaverit ovat samaa mieltä.

Niin silloin ajateltiin.

Kun tulin seuraavana päivänä sinne, huone oli tyhjä. Jokainen oli siirretty omaan huoneeseen. He eivät saaneet poistua sieltä eivätkä tavata toisiaan. He koputtivat seinään: lyhyt – pitkä, lyhyt – pitkä... Lyhyt... Lääkärit selittivät määräyksen sillä, että eri elimistöt reagoivat säteilyyn eri tavoin, ja se minkä yksi kestää, on toiselle liikaa. Heidän yhteisessä huoneessaan olivat kuulemma seinätkin säteilleet niin voimakkaasti, etteivät mitkään asteikot olleet riittäneet. Samoin viereisissä huoneissa ja kerrosta alempanakin... Siksi miehet oli siirretty muihin huoneisiin, kehtään ei ollut jätetty... Ylä- ja alapuolellakaan ei ollut kehtään.

Asuin kolme päivää moskovalaisten tuttavieni luona. He sanoivat: ota kattila, ota kulho, mitä vain tarvitset, älä kainostele... Sellaisia ihmisiä he olivat! Sellaisia! Keitin kalkkunasta lientä kuudelle miehelle. Kuudelle meikäläiselle... Saman vuoron palomiehille... He kaikki olivat päivystäneet tuona yönä: Vaštšuk, Kibenok, Titenok, Pravik, Tištšura. Kävin ostamassa heille hammastahnaa, harjoja ja saippuaa. Sairaalassa ei ollut mitään sellaista. Ostin käsipyyhkeitä... Ihmettelen nyt tuttujani, totta kai he pelkäsivät, eiväthän he voineet olla pelkäämättä, sillä kaikenlaisia huhuja oli jo liikkeellä, mutta siitä huolimatta he itse tarjosivat: ota mitä tarvitset. Ota pois! Miten hän voi? Miten ne muut? Jäävätkö he eloon? Eloon... (*Vaikenee.*) Tapasin silloin monia hyviä ihmisiä, kaikkia en enää edes muista... Maailma supistui yhteen pisteeseen... Häneen... Vain häneen... Muistan iäkkään apuhoitajan, joka opetti: 'On sai-

rauksia, joita ei voi parantaa. On vain istuttava vieressä ja silitettävä kättä.’

Aamulla aikaisin ajoin torille, sieltä tuttavieni luo keittämään lientä. Pilkoin ja raastoin, jaoin annoksiksi... Joku pyysi: ’Tuo omena.’ Kuusi puolen litran purkkia... Aina kuudelle! Sitten sairaalaan! Siellä olin iltaan asti. Illalla taas toiselle puolelle kaupunkia. Miten pitkään olisin jaksanut sitä? Mutta kolmen päivän kuluttua minulle ehdotettiin, että voisin asua sairaalan työntekijöille tarkoitettussa hotellissa, joka sijaitisi sairaalan alueella. Mikä onni!

– Mutta siellä ei ole keittiötä. Missä minä laitan heille ruokaa?

– Ei teidän tarvitse enää laittaa mitään. Miesten vatsat eivät enää ota vastaan ruokaa.

Hän alkoi muuttua, tapasin nyt joka päivä eri ihmisen... Palohaavat nousivat pintaan... Suuhun, kieleen ja poskiin ilmestyi ensin pienen pieniä haavaumia, jotka sitten laajenivat... Limakalvo irtosi kerroksittain, vaaleina kelmuina... Kasvojen väri... Ruumiin väri... Tummansininen... Punainen... Harmaanruskea... Ja se kaikki oli minun omaani, rakasta! Sitä ei voi sanoin kuvata! Siitä ei voi puhua! Eikä edes kokea... Pelastuksena oli se, että kaikki tapahtui niin yhtäkkiä, ei jäänyt aikaa ajatella, ei itkeä.

Minä rakastin häntä! Silloin en vielä tiennyt, miten paljon häntä rakastin! Olimme vasta menneet naimisiin... Emme väsyneet ihaillemaan toisiamme... Kun kuljimme kadulla, hän saattoi kiepauttaa minut syliinsä ja pyöräyttää ympäri. Ja suudella! Ohikulkijatkin hymyilivät.

Akuuttien säteily sairauksien klinikka... Neljätoista päivää... Neljätoista päivää ja ihminen on kuollut...

Heti ensimmäisenä hotellipäivänä minut tutkittiin säteilymittarilla. Kaikki säteili: vaatteet, laukku, rahakukkarot ja kengät. Ja kaikki otettiin saman tien pois. Alusvaatteetkin. Vain rahat sain pitää. Sijalle sain 56 numeron aamutakin 44:n kokoiselle vartalolleni ja 43 numeron tossut numeron 37 jalkoihini. Vaatteet saisin ehkä takaisin, tai ehkä en, jos niitä ei onnistuttaisi 'puhdistamaan'. Siinä ylisuuressa aamutakissa menin hänen luokseen. Hän kauhistui:

– Herranen aika, mitä sinulle on tapahtunut?

Keksin kuitenkin keinon keittää heille lihalientä. Työnsin uppokumentimen lasipurkkiin... Pilkoin joukkoon kananlihaa... Pienenpieninä palasina... Sitten joku antoi kattilan, siivooja tai hotellin kerrosvahti. Joku toinen antoi leikkuulaudan, jolla hienonsin tuoreen persiljan. Sairaalan aamutakissa en voinut lähteä torille, jonkun täytyi tuoda se persilja. Mutta kaikki oli turhaa, hän ei pystynyt juomaan... Ei edes nielemään raakaa kananmunaa... Ja minä kun olisin halunnut laittaa jotakin herkullista! Ikään kuin se olisi auttanut.

Juoksin postiin ja pyysin:

– Tytöt, minun on saatava soittaa vanhemmilleni Ivanofrankovskiin. Mieheni tekee kuolemaa.

Syystä tai toisesta he arvasivat, mistä tulen ja kuka on mieheni, ja yhdistivät heti. Isä, sisko ja veli lensivät vielä samana päivänä luokseni Moskovaan. He toivat mukanaan tavaroitani. Ja rahaa.

Voitonpäivä, 9. toukokuuta... Hän oli aina sanonut: 'Et voi kuvitella, miten kaunis Moskova on! Varsinkin voitonpäivän ilotulituksessa. Haluan, että näet sen!' Istuin hänen vierellään sairaalahuoneessa, kun hän avasi silmänsä:

– Onko nyt päivä vai ilta?

– Kello on yhdeksän illalla.

– Avaa ikkuna! Ilotulitus alkaa!

Avasin ikkunan. Olimme kahdeksannessa kerroksessa, koko kaupunki oli silmiemme edessä! Tulisuihku kimposi taivaalle.

– Ei hullumpaa!

– Lupasin näyttää sinulle Moskovaa. Lupasin, että saat kukkia jokaisena juhlapäivänä koko elämäni ajan...

Kun käännyin katsomaan, hän veti tyynyn alta kolme neilikkaa. Hän oli antanut sairaanhoitajalle rahaa ja sairaanhoitaja oli käynyt ostamassa kukkia.

Riensi hänen luokseen ja suutelin häntä:

– Rakkaani! Oma ainoani!

Hän vetäytyi kauemmaksi:

– Mitä lääkärit ovat sanoneet? Et saa halata minua! Etkä suudella!

En saanut halata häntä... Mutta... Mutta autoin hänet istumaan... Petasin sängyn... Mittasin kuumeen... Vein ja toin alusastian... Pyyhin hänet... Olin vierellä koko yön. Vahdin jokaista hänen liikettään. *(Huokaus.)*

Oli onni, etten ollut huoneessa vaan käytävässä kun... Minua alkoi pyörryttää ja tarrasin ikkunalautaan... Eräs lääkäri sattui kulkemaan ohi ja tarttui minua käsivarresta. Ja kysäisi:

– Oletteko raskaana?

– En, en ole!

Säikähdin, ettei vain kukaan kuulisi.

– Minua ette petä, huokasi lääkäri.

Menin niin hämilleni, etten ehtinyt pyytää häntä pitämään asiaa omana tietonaan.

Seuraavana päivänä sain kutsun ylilääkärin puheille.

SVETLANA ALEKSIJEVIČ syntyi 1948 Ukrainassa mutta on asunut pitkään Minskissä Valko-Venäjällä. Hän opiskeli journalistiikkaa ja on työskennellyt eri lehdissä. Kirjailijana hän kokeili erilaisia tyylilajeja ja päätyi lopulta ns. yhteisöromaaniiin, kuvaamaan ihmistä poliittisen järjestelmän puristuksessa. Hänen teoksiaan on palkittu ja käännetty laajalti. Hän sai Nobelin kirjallisuuspalkinnon vuonna 2015.

”Illalla parvekkeet olivat täynnä ihmisiä, ja ne joilla ei ollut omaa parveketta, menivät ystävien tai tuttavien luo. Asuimme yhdeksännessä kerroksessa, josta näki pitkälle, jopa kolmen kilometrin päähän. Jotta lapset näkisivät paremmin, vanhemmat nostivat heidät syliinsä:

– Katso! Ja paina mieleesi!

Jotkut olivat tulleet autolla tai polkupyörällä kymmenien kilometrien takaa. Emme tienneet, että kuolema voi olla niin kaunis.”

”Palkinto myönnetään hänen moniäänisille kirjoituksilleen, jotka ovat muistomerkki aikamme kärsimykselle ja rohkeudelle.” NOBEL-LAUTAKUNNAN PERUSTELUT

Päällys: Markko Taina • Päällöksen kuva: Igor Kostin/Sigma/Corbis

